

Verjetno večina Slovencev ve, da so Škocjanske jame nekaj posebnega, morda tudi zato, ker so kot edini naravni in kulturni pojav v Sloveniji vpisane na seznam svetovne naravne in kulturne dediščine pri Unescu.

Veliko manj pa jih verjetno ve, da Škocjanske jame niso edinstvene samo po jamskem sistemu, ampak tudi po izredni okolici jam. Ta se zadnja leta hitro obnavlja, s čimer prihajajo do izraza premnoge dragotne tega edinstvenega območja.

Škocjanske jame so najznamenitejši podzemski pojav na Krasu in v Sloveniji ter sodijo med najpomembnejše jame na svetu. Človeka je že od nekdaj privlačila soteska, na koncu katere je Reka izginjala v podzemlje, in skrivnostni jamski vhodi. Reka ponika pod skalno steno, vrh katere je vas Škoc-

Močno zasigana, več kot sto let stara pot v Hankejevem kanalu

Škocjanski biseri

jan, ki je dala jamam ime. Arheološke najdbe govorijo, da človek biva v jamah in njihovi okolici že od davnine (od mezozoika, neolitika, bronaste in železne dobe prek antike in srednjega veka do danes). Najdbe v Tominčevi jami, Ozki špi-lji in Jami na Prevali (Mušji jami) dokazujejo, da že v prazgodovinskih časih pomen Škocjanskih jam ni bil le lokalni, ampak najmanj regionalen. Prvi pisni viri o Škocjanskih jamah izvirajo iz antike. Označene so na najstarejših tiskanih zemljevidih tega dela sveta. Tudi Valvasor ni mogel mimo tako pomembnega naravnega pojava.

Nekaj izjemnega na slovenskem ozemlju je kulturno dogajanje na območju Škocjanskih jam. V Mušji jami so pred stoletjem odkrili množico prazgodovinskih predmetov, ki so jih v jamo metali med kulturnimi obredi darovanj.

V 19. stoletju so se lotili raziskovanja Škocjanskih jam in jih do

konca stoletja končali. Med iskanjem vode za preskrbo Trsta so kušali slediti teku Reke v podzemlje. Zgodovina raziskovanja je bogata in tudi burna. Potem ko je izredno težavno raziskovanje podzemnega toka Reke stalo skoraj sto let,

so se raziskovalni podvigi znova začeli pred dobrim desetletjem.

Bogata zgodovina območja

Veličastne Škocjanske jame so že v starih časih privlačile in burile človeško domišljijo. Podzemni

svet, skrivnostno delo narave – vode in kamna – z življenjem v temi ter v podzemnih potokih in jezerih, je porajal mnoge legende in strahove naših prednikov. Vendar je človekova radovednost sčasoma premagala strahove in jih nadomestila z željo po raziskovanju in razumevanju tega sveta. Legende so postale del kulturne dediščine, znanje pa se vse bolj bogati z razumevanjem krasi in kraških pojavov. Slovenski kras je zelo zgodaj začel zanimati raziskovalce. Škocjanske jame so že v 19. stoletju pritegnile mnoge radovedneže in dobile prve turistične poti, vklesane v stene podzemnih rovov. Podzemni svet je dobival čedalje več občudovalcev, znanje o nastajanju jam in življenju v njih je vse bogatejše. Razvoj pa prinaša s seboj tudi bojazni in skrbi – onesnaževanje, ki mu narava le težka kljubuje. Zato je tem večja odgovornost države in vsakega posameznika, da ta prečudoviti pod-

zemni svet skupaj s kulturno dediščino na površju varujemo in ga ohranjamo za prihodnje rodove.

Na seznamu Unesca

Pobude stroke in naravovarstvenikov za zavarovanje edinstvenih

Ponvice od nekdaj veljajo za posebnost Škocjanskih jam.

Fotografije iz publikacij zavoda Škocjanske jame

Učna pot Škocjan

naravnih kraških območij v Sloveniji segajo v leto 1967, ko je bila načrtovana ustanovitev Kraškega regijskega parka. Ta naj bi zajel celoten Kras do Škocjanskih jam, okoli Kozine z Matarskim podoljem, Slavnik in območje kraškega roba. Danes je od vsega tega ustrezno zavarovano le površje nad Škocjanskimi jamami z okoliškimi udornicami in sotesko Reke ter sam jamski sistem v velikosti 413 hektarjev.

Resnejše priprave za zavarovanje tega območja so se začele ob koncu sedemdesetih let, ko so nastajale prve podlage na občinski ravni. Kmalu je takratna občina Sežana, v letu 1980, sprejela dober odlok o varstvu območja Škocjanskih jam. Hkrati je že v nekaterih posameznikih tlela želja po vpisu tega edinstvenega naravnega spomenika na seznam svetovne kulturne in naravne dediščine pod okriljem Unesca.

Sam proces do vpisa je trajal sedem let, ko je medvladni komite leta 1986 podprl kandidaturo. Novembra 1986 so bile Škocjanske jame končno vpisane na seznam Unescove svetovne dediščine kot edini slovenski spomenik. Proti koncu osemdesetih let so se razmere popravile tudi glede onesnaženosti Reke, kar je bil najbolj žgoč problem. V začetku devetdesetih let so se začele priprave za ustanovitev Regijskega parka Škocjanske jame, zakon pa je bil sprejet leta 1996. Leto kasneje je kot upravljavec parka začel delovati javni zavod, ki ima danes 14 zaposlenih. Razlika v urejenosti okolja v zadnjih desetih letih je naravnost osupljiva. Pred desetiimi leti si je obiskovalec lahko ogledal samo jamsko pot, zunanje območje z zaselki, domačijami in sprehajalnimi potmi je bilo v klavrnem, razpadajočem stanju, poti pa zaraščene. Danes lahko rečemo, da za obiskovalca parka jamski sistem še zdaleč ni vse, kar je vredno ogleda. V sedmih letih je zavodu uspelo postoriti zelo veliko. Pospeseno se obnavlja stavbna dediščina, dotrajana infrastruktura v jamah, zelo lepo je obnovljena tudi učna pot Škocjan. Zavod je v zadnjem času izdal številne tematske prospek-

te, ki prikazujejo arheologijo, etnologijo in seveda bogastvo jam, vsebinsko in ilustrativno bogato monografijo *Park Škocjanske jame* (105 strani) in njeno manjšo broširano različico, informativno zelo bogati publikaciji turistično karto v merilu 1 : 6.000 in *Vodnik po učni poti Škocjan*, ki obsega kar 96 strani.

Hiter razvoj parka

V zadnjih letih, odkar park vodi

profesionalna ekipa, smo pričeli velikim spremembam. Med drugim se obnavlja stavbna dediščina v vseh treh zaselkih, Matavunu, Škocjanu in Betanji. Za kako žgoč problem gre, naj pove naslednji podatek. V edinstveni vasi Škocjan je še leta 1967 živelo sto prebivalcev, v vasi so imeli gostilno in šolo s štirimi razredi do leta 1962. Danes v Škocjanu živita le še dva človeka. Stavbe so bile do ne-

davnega v klavarno razpadajočem stanju, s sistematično obnovo, gre namreč za naravni in arhitekturni biser, pa je obnovljena že polovica zgradb, ki dobivajo znotraj zavoda novo vsebino. Obnova je segla tudi v bližnji zaselek Betanjo, kjer se prav zdaj prenavlja Betančova domačija, zgradba iz začetka 17. stoletja, krita s škrljami. Hiter razvoj parka, ki je še do nedavnega sodil med demografsko in gospodarsko ogrožena območja, se med drugim odraža v številnih vključevanjih v razne mednarodne ustanove, s čimer pridobiva čedalje pomembnejšo vlogo pri sooblikovanju kakovostnejšega ekonomskega razvoja tako znotraj divaške občine kot Krasa in tudi širše. Pred kratkim je bil park vključen v Mrežo zavarovanih območij v Alpah, s katero sodeluje pri nekaterih projektih, tudi v okviru programa Interreg III B; v organizacijo Europarc, prek katere je že večkrat sodeloval v mednarodnih delavnicah in na seminarjih, ter v ramsarsko konvencijo, ki je pod okriljem Unesca. Škocjanske jame so v slednjo uvrščene kot prvo podzemno mokrišče na svetu zaradi pomembnega naravnega habitata, ki vsebuje visoko specializirane in pogosto endemične vrste kopenskih in vodnih jamskih živali. Danes je park po mnenju mnogih strokovnjakov vzorčni primer varovanja in upravljanja nekega območja. Veliko zaslug za to ima direktor zavoda Albin Debevec.

I. Ž.

Foto: I. Ž.

Cerkvenikov most, ki se pne 45 metrov nad Hankejevim kanalom, so pred kratkim povsem obnovili.

